

HAÇLI SEFERLERİ GÜZERGÂHINDA BİR DURAK: İZMİT (NICOMEDIA)

Altan ÇETİN*
Galip ÇAĞ**

Giriş: Kutsal Mezarı Kurtarmak

Haçlı Seferleri, 1095-1270 tarihleri arasında klasik mevcudiyetiyle malumumuz olan bir süreçtir. Mevcudu yani olay/olguyu malumumuz kılan düşünce zemininin tespiti ve şahitliklerin incelenmesidir. Bu cümleden Orta Çağ'ın düşünce zemininin kuran *din* ve *toprağın* hüküm ferma olduğu bir medeniyet/kültür ve buna dair gelişen bir zihniyetin çağında vaki bu savaşlar silsilesi, olup bitmemiş, bilakis kendi zamanı sonrası dönemlerde de derin izler bırakmıştır. Bu bakımdan “*Kutsal Toprakları Kurtarmak*” söylemi zamanın koşulları ve ruhuyla örtüşen bir gerçekliği anlatır. Kutsalın içeriği belirlediği bir zamanda, toprağın hayatın varlığının temel belirleyicisi olduğu düşünülürken halkları harekete geçirmek için bu sözlerin tercihi tesadüfî değildir. Anna Komnena'nın “*Kutsal Mezarı kurtarmak için Türklere karşı savaşa gidiyorlarmış gibi yaparak, arazilerini satmışlardı [aslında kendileri için kılıç zoruyla yeni araziler; mülkler zapt etmek derdindeydiler]*” şeklindeki kaydı bu seferlerin felsefesinin bir Bizanslı müellif tarafından ifadesi gibidir.

Kutsal mezarı kurtarmak niyeti batıdan doğuya bir ideoloji güzergâhını doğurdu. Geçilen, gezilen ve ezilen her yer bu ideolojiden nasibini aldı. Nasıl ki sefere katılan soylular tarihin bir parçası haline geldiler ise seferin güzergâhındaki duraklar da bir anda tarihe mal oldular. Şehirler kutsandı, yollar çok daha farklı yerlere uzandılar.

II. Urbanus'un çağrısının ve Haçlı Seferlerini fiilen başlatmasının ardından Pierre L'Ermite adında bir keşiş hemen harekete geçti, yalın ayak ve sırtında kıldan bir aba ile eşek üstünde bütün Fransa'yı ve Almanya'yı dolaştı. Etrafında 20 bin kişilik büyük bir kitle topladı. Geçtiği her yerden katılımlarla sayısı ve gücü gittikçe arttı. Fakat bu kitle bir ordu değildi, zira bu kitlenin ne teçhizatı ne teşkilatı ne de komutanı vardı. Daha da önemlisi bir ordunun disiplini ve anlayışı hiç yoktu. Deyim yerinde ise bu kitle tam bir çapulcu sürüsü idi.²

Haçlı öncüleri hiçbir ahlaki kural tanımıyorlardı. Geçtikleri her yeri, hiçbir ayırım gözetmeksizin yağma ve tahrip ediyorlardı. Hiç kimseye aman vermiyor, merhamet göstermiyorlardı. Batılı tarihçilerin dediği gibi bunlar adeta “*akıl ve insanlıktan mahrum vahşi hayvanlar*” gibiydiler. Bu durum kısmen de olsa diğer Haçlı seferleri için de

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, altan@gazi.com.tr

** Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, galipcag@gmail.com.tr

1 Anna Komnena, *Alexiad*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul, 1996, s. 308.

2 Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, c. 2, Çorum, 2003, s. 74.

geçerliydi.³

Haçlı Seferleri çağı bir *rezm* çağı idi. Savaş kavramına genel bir hakikat olarak bakılırsa bu felsefi bir anlatım olacaktır. Hâlbuki Haçlı Seferleri denilen olay savaşın nesneleşmiş hali olarak olgu bağlamları içinde dile getirilebilir bir şeydir. Yani bir gerçekliği ifade eder. Zaman ve mekân içinde olgulaşmış bir hakikat. Bu yönüyle Haçlı Seferleri zaman ve mekâna en temel düzeydeki tanımla savaş olgusuyla girer ve bununla anlaşılır. Onları resmedilebilir, dile getirebilir kılan şey de bu olgu bağlamıdır. Yalın olay ancak olgu bağlamı ile içerik ve biçim kazanır ve zaman ve mekânda yer alır. Bu olgusal olayın bir yönünü ifade edecektir. Zira olaya dair tümcelerimiz bir olgu bağlamıyla anlam kazanırlar. Olay başka bir olgu bağlamında ele alınırsa başka bir biçim ve içerik kazanır. Haçlı seferi olayını savaş bağlamında ele almak başka, din bağlamında ele almak başka bir içeriği ve hatta yorumu getirir. Onun resmini doğru çizmek için bu seferler üzerine yazılanları ve olayın gerçekleştiği dönemden kalanları, ona dair söylenen genel ve atomik tümcelerle karşılaştırmak bir doğruluk fonksiyonu ve gerçekle karşılaştırma yoluyla doğru resme ulaşma yolunda atılacak adımlar olur. Ancak bütün olgu bağlamlarını (tüm kaynaklarını ve bilgisini) bilemediğimiz için Haçlı Seferleri olgusunun tam bir resmini ortaya koymamız neredeyse imkânsızdır. Zira dünyanın tam bir resmini çizmek nasıl imkânsız ise ona dair geçmişteki olguların resmini çizmek de aynı oranda imkânsızdır. Biçim yapının olanağı ise ve olaylar (tarihin nesnelere) olgu bağlamlarıyla bir biçime bürünüyorsa belge ve bilgimizde olması muhakkak eksiklikler resmi de eksik bırakacaktır. Bu bakımdan tarihi olaya dair her dile getiriliş onun gerçekliğinin bir olanaklığının izdüşümü olmanın ötesine geçemez. Bu nedenle olduğu gibi olan tarih olaylarının olgu bağlamları hakkında her cümle, her dile getiriliş ona dair bir imlemede bulunmaktadır. Dile dair tasarımla tasarımılanan ne kadar uygun ve uyuyorsa resim o kadar anlamlı ve doğru olur. Dilin mantığı tasarımıladığının mantığından ayrı bir yere kayarsa burada bir reel referans kayması ve tarihin bilerek ya da bilmeyerek saptırılması sorunu karşımıza çıkar. Bu yüzden Haçlı Seferlerinin salt bir askeri harekât olmaktan öte bir aklın yansıması olarak değerlendirilmesi ve bu akla maruz kalan yapının da bu minval üzerinden tahlil ve analiz edilmesi önemlidir. Çalışmaya bu cihetle bakılarak Haçlı seferleri güzergâhındaki şehirleri belki de tek tek incelemek ileri çalışmalar için göz ardı edilmemesi gereken bir öneri olarak görülmelidir.

Kadim Yollar Üzerinde Bir Durak

İzmit Haçlı Seferlerinde neden bir güzergâhtı? Bu soruya cevap vermek belki de bu araştırmanın yarısını tamamlamak olacaktır. İzmit ve bölgesi kadim yol ağları üzerinde bulunan İpek Yolunun Konstantinopolis'e bağlayana Nicomedia ayağını oluşturuyordu. Ayrıca Doğu Roma'nın Anadolu'daki askeri güzergâhlarının önemli bir yol başı idi. Doğudan gelen yollar ise buradan nihai olarak İstanbul'a ulaşıyordu. Bu nedenle İzmit'i Haçlı Seferleri bağlamında düşünürken ve anlamaya çalışırken bu noktaya dikkat edilmelidir. "İslâm coğrafyacısı İbn Havkal'ın 978 tarihli eserinde, Doğu Roma dönemi Anadolu yollarıyla ilgili iki bahsi vardır. Bunlardan biri, Kemah- İstanbul arasındaki güzergâha ait olup, Ebû el-Hüseyn Muhammed b. Abdi'l vehhâb'dan rivâyet edilmiştir. Karışık bir şekilde aktarılan güzergâh; Malatya, Kemah (Theodosiopolis, Kamakha), Sarha (?), Yeşilirmak kıyısında üzerinde Amasya kalesi olan tepe (Harşana, Harşene), Kızılırmak, Ankara, İzmit, Halkidonya (Kadıköy), Haliç ve İstanbul şeklindedir. Doğu Roma'nın askerî harekâtları İstanbul'dan başlar ve önce İzmit veya İznik'e varılır, sonra; Sakarya nehri, Eskişehir, Sivrihisar (Palia, Iustinianopolis), Ankara, Kırşehir, Kızılırmak nehri, Kayseri, Sivas, Satala kalesi (Sadak köyü, Kelkit-Gümüşhane) ve Erzurum (Theodosiopolis) üzerinden Kafkaslar ve İran'a uzanan ana güzergâh kullanılarak yapılırdı. Bu yol

3 Koca, a.g.e.,s. 74.

Anderson tarafından ele alınmıştır. İstanbul-Eskişehir arası; İstanbul (Konstantinoupolis, Konstantiyye), Kadıköy (Khalkedon) ve Aigialos(Aigialoi)İzmit körfezi ağzı güney yanındaki Kibotos'a kalkan gemilere binilen Gebze-Hereke arasındaki liman. İhtimal Dil iskelesi mevkiindeki Libyssa) etapları aşıldıktan sonra, deniz yoluyla İzmit körfezi (Astakos) ağzı güney yanındaki Kibotos'a (Dil, Dil Burnu, Hersek Burnu) veya Karamürsel gibi bir limana çıkılırdı. Doğu seferine çıkan imparatorlar ise, çoğunlukla Yalova Taşköprü kuzeyindeki Çatalburnu mevkiinde (Pylai. Umar, 1993: 684-685) karaya çıkar ve törenlerle karşılanırlardı. Haçlı birlikleri için farklı güzergâh seçenekleri vardı. Kullandıkları eski Roma yolu, yani Yalova ve İznik'ten gelen yol, Kadıköy ve İzmit üzerinden gelen yolla Sakarya nehri kenarında birleşiyor, bir süre sonra da güneyde bir vadide bugünkü Bilecik (BeloKome) yakınından ve dağ geçidinden geçerek Eskişehir'e ulaşıyordu. Yolun üç kola ayrıldığı bu noktada, Doğu Roma askerî yolu doğuya yönelip Ankara civarından geçerek Kızılırmak'a ulaşıyor ve yine ikiye ayrılıyordu.”⁴

Batılı Akıl Doğru Yollarında Bir Durak: Nicomedia

Haçlı öncüleri hiçbir ahlaki kural tanımıyorlardı. Geçtikleri her yeri, hiçbir ayırım gözetmeksizin yağma ve tahrip ediyorlardı. Hiç kimseye aman vermiyor, merhamet göstermiyorlardı. Batılı tarihçilerin dediği gibi bunlar adeta “*akıl ve insanlıktan mahrum vahşi hayvanlar*” gibiydiler. Bu durum kısmen de olsa diğer Haçlı Seferleri için de geçerliydi.⁵

Bahsi geçen ruhla hareket eden *Haçlı öncüleri* 1 Ağustos 1096 tarihinde İstanbul'a ulaştılar. Başta İmparator Aleksios olmak üzere, bütün İstanbul gördükleri manzara karşısında dehşet içinde kaldı. Zira İmparator, Batı'dan ne bir Haçlı seferi istemiş ne de böyle bir sefer beklemişti. O sadece Türklere karşı askeri yardım talebinde bulunmuştu. Papalığın maksadı ise, Bizans'a yardım değildi, yardım görüntüsü altında Doğu Hıristiyanlık dünyası üzerinde hâkimiyet kurmaktı. Çünkü bu papalığın harekete geçirdiği kutsal bir savaştı. Öte yandan Bizans İmparatoru ve halk, haklı olarak Haçlı öncüleri karşısında ülkelerinin yeni bir düşman istilasına uğramış olduğu şeklinde bir düşünce ve duyguya kapıldılar. Nitekim Haçlı öncülerinin tavır ve davranışları onların bu duygu ve düşüncelerinde ne kadar haklı olduklarını göstermekteydi.⁶

Artık olan olmuştu, tarihin akışının değiştirilmesi mümkün değildi. Aleksios, Papalığın oyununa gelmişti, kendisine yardımcı kuvvet olarak düşündüğü Batılı dindaşlarını artık Türklerden daha tehlikeli olarak görmeye başlamıştı.⁷

Aleksios'un Haçlılara karşı dostça tutumu devam etti. Bunların Türkler karşısında kolayca imha olacağından korkuyordu. Ancak Haçlıların disiplinsizliği mümkün olan süratle İstanbul yakınında uzaklaştırılma mecburiyetini doğurdu. Bu Batılılar bir hırsızlığı bırakıp diğerine başlıyorlardı. Hatta kilise damlarındaki kurşunları bile çalıyorlardı.⁸İstanbul'da asayiş sağlanamıyordu. Bu yüzden İmparator bir an evvel Haçlıları İstanbul'dan çıkarmak ve Anadolu'ya geçirmek istiyordu. Kaldı ki kararını uygulamak için çok bekleyemedi.

4 Adnan Eskikurt, “7. Ve 12. Yüzyıllarda Arasında Anadolu'yu Kateden Bazı Askeri Seferler ve Güzergâhları”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.XX, 2014, s. 37, 40, 65.

5 Koca, a.g.e., s.74.

6 Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara, 1986, s.334.

7 Koca, a.g.e., s.75.

8 Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Basımevi, Ankara, 1998, s.100.

Aleksios bunları disiplin altında tutamayacağını anlayınca Anadolu yakasına geçirdi. Haçlılar, Anadolu’da topraklarında Marmara kıyısı ve İzmit Körfezi boyunca ilerlerken bölgenin yerli Hristiyan halkınada saldırılar düzenlediler. İzmit’e geldiklerinde kabile içerisinde ayrılıklar başladı ve Almanlar ve İtalyanlar Pierre’nin idaresini reddederek *Rinaldo* adlı birini kendilerine lider seçtiler. Oldukça tecrübeli bir devlet adamı olan Bizans İmparatoru Aleksios bu haçlı Kafilesinin Anadolu’da Türklerle mücadele edecek güçten ve komuta yeteneğinden yoksun olduğunu anladığından onlara arkadan gelecek ana haçlı ordusunu beklemelerini ve hareket etmemelerini tavsiye etti. Ancak bu disiplinsiz kalabalık çevre köyleri de yakıp yıkmaya ve yağmalamaya devam etti.⁹ Vahşet öyle bir boyuta ulaşmıştı ki İmparator Aleksios’un kızı olan ve yazdığı *Alexiad* adlı eseri ile o döneme ışık tutan AnnaKomnena’nın ifadesi ile “*ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yaşı ileri insanları ise her türlü işkenceden geçirdiler.*”¹⁰ Haçlıların Pierre L’Ermit komutasında hareketleri sırasında Civitot ve İzmit limanına yerleştikleri görülür. Alexios Ağustos ayında Haçlıları İzmit civarına yönlendirir. İzmit’i ele geçiren haçlılar burayı Bizans’a teslim ederek yollarına devam ettiler. Fulcherius’un aktardığına göre İznik’i kuşatmak üzere ilerleyen Haçlılar İzmit (Nicomedia) şehrine varırlar. Lord Bohemond, Dük Godofroi, Raymond ve Flandre Kontu Mayıs ayının ortasından beri İznik’i kuşatıyorlardı. Bu şehri ellerinde tutan Türkler son derece mahir okçulardı. Bu Türkler İran’dan yola çıkıp Fırat nehrini geçerek İzmit’e kadar olan Anadolu topraklarını fethetmişlerdi.¹¹

* * *

Ara bir not olarak vermek gerekir ki; bölgenin yakın tarihine bakıldığında 1078’de İmparator Mikhaıl Dukas’a isyan eden Nikephoros Botaniates’in gayesine ulaşmak için kendisine güçlü bir ordu oluşturmak amacıyla, Malazgirt Savaşı’ndan sonra kısa sürede Anadolu’ya yayıldığını ve o yıllarda Bithynia bölgesine kadar ilerlemiş bulunan çok sayıda Türk Birliğini yardımına çağırdığını, Süleymanşah’ı da kendi tarafına kazandıktan sonra İstanbul’a doğru yürüyüşü sırasında bu Türk birliklerini İznik, İzmit, Erdek, Kadıköy,

9 Cüneyt Kanat, Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2013, s. 60.

10 Anna Komnena, a.g.e., s. 306.

11 Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, (Ter. İlcan Bihter Barlas), İstanbul, 2009, s. 65.

Üsküdar gibi merkezlere yerleştirdiği görülmektedir¹². Bu durumda Haçlıların bu harekâtı sırasında -I. Haçlı Seferi- İzmit civarında da Türklerin bulunduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Ayrıca Anna Komnena Alexiad'da İzmit'ten zaman zaman bahseder. Bu manada ilk kayıt Bizans ve Süleymanşah arasında gerçekleşen *1081 anlaşmasıdır*. Burada sunulan bilgilerden anlaşıldığına göre Haçlılar'dan önce Süleymanşah'ın İznik'i kendine merkez kabul ettiği ve civarı akıncıları vesilesi ile yıprattığı açıktır¹³. Ancak Aleksios'un uzun uğraşlar sonucunda buradaki Türkleri Anadolu içlerine doğru çekilmek zorunda bıraktığı da kayıtlarda belirtilmektedir. Bu durumda daha sonra İstanbul'dan buraya nakledilen Haçlıların bölgedeki Hıristiyanları kolayca katletmelerinin altında yatan gerçek tam da bu zorunlu geri çekiliş olmuştur.

Bu süreçte bir başka önemli gelişme de Süleymanşah'ın ölümü sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin yaşadığı sarsıntı ve sonrasında Aleksios'un bundan yararlanma denemesi idi. Süleymanşah Antakya yoluna düştüğünde İznik ve civarını komutanlarından Ebul Kasım'a bırakmıştı. O da bu emanete sahip çıkarak Bithynia bölgesini kontrol altında tutarken Marmara kıyılarına akıncılar yollamaya başladı. Aleksios bu durumda Ebul Kasım ile bir barış yolu aramaya başladı ise de başarılı olamadı. Bu arada Türk birlikleri ile Keltler arasındaki mücadele bölgede devam ediyordu.

Aleksios bir yandan diplomasi yollarını zorlarken diğer taraftan da komutanlarından Tatikios'u bölgedeki Türk birliklerini temizlemek için gönderdi. Tatikios uzun bir gezinti sonunda Türklerin önünde duramayacağını anlayarak İzmit üzerinden İstanbul'a dönmeye karar verdi¹⁴. Dönüş yolunda Ebul Kasım, Tatikios'a Karamürsel (Prenetos/Prainetos) civarında yetişerek çatışmaya girdi. Ancak Komnena'nın ifadesine göre Tatikios ustaca bir manevra ile İstanbul'a ulaşmayı başardı¹⁵.

Buradan anlaşılacağı üzere Haçlı Seferleri öncesinde Bizans'ın ilk kabile gelene dek şehir ve civarında ciddi faaliyetlerinin olduğu ve buradaki Türk yerleşiminin varlığı vakidir. İlk

* * *

1101 Seferi ve İzmit

Haçlı Seferleri güzergâhın İzmit'in tarih sahnesinde görüldüğü ikinci sefer *1101 Seferi* idi. *Birinci Haçlı Seferi'nin üçüncü safhası* olarak da görülebilen bu 1101 Haçlı Seferi, Filistin'de yerleşen Frank Haçlılarına destek sağlamak için 1101 yılı içinde gelişti. Sefer, Konstantinopolis'e ayrı yollar ve ayrı zamanlarda ulaşan ve oradan birbiri arkasından ve birbirinden aralıklı olarak yürüyüşe geçen üç değişik ordu halinde oluşmuştur. Bu orduların sayısı hakkında tam bilgiler bulunmamakta ama değişik tahminler verilmektedir. Üç değişik ordu birliği şeklinde Anadolu'ya gelip geçmeye çalışan Haçlı ordusu için en muhtemel tahmin bu ordunun yaklaşık toplamının 300 bin kadar olduğudur. Bu Haçlı ordularından birincisi Mayıs ayında Konstantinopolis'den başlayan Milano başpiskoposu *Anselm de Buis*'in idaresinde Lombardlar, *Kont Etienne de Blois* kumandasında Fransızlar ve *Mareşal Konrad* komutasında Almanlar'dı. İkinci Haçlı ordusunu *Nevers kontu II. Guillaume (Giyom)*'un kumandasındaki Fransızlar oluşturmuştur. Üçüncüsünü ise *Baverya Dükü IV. Welf* in idaresinde Almanlar oluşturdu. Bu seferde birinci orduyu teşkil eden Lombardlar, Fransızlar ve Almanlar ayrı ayrı yola çıkmışlar, Lombardlar önde giden kol olarak Macaristan üzerinden Belgrad'a ulaşmışlardı. Burada Bizans sınırına ulaşmış bulunan

12 Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi, İstanbul, 2007, s. 22.*

13 Komnena, a.g.e., s. 124.

14 Komnena, a.g.e., s. 198.

15 Komnena, a.g.e., s. 198.

Lombardlar düzensiz bir şekilde hareket etmeye başlayınca Aleksios derhal İstanbul'a getirilmelerini emretti. Ancak İstanbul'da buldukları süre içerisinde düzensizlikleri ve anarşileri devam etti. Bu durumda acilen İzmit'teki karargâhlara geçirilmeleri gerekiyordu. Çok geçmeden de bu plan uygulandı¹⁶.

Seferin ikinci grubu Konrad kumandasındaki Almanlar idi. Onlar ve akabinde gelen Kuzey Fransızları da bir süre sonra İstanbul'dan İzmit'e geçirilerek burada bekletildiler.

Haçlı birlikleri İzmit'te beklerken Anadolu'da ilk kafilenin hareketinden belirli ölçülerde etkilenen I. Kılıç Arslan ve Danişmendli Beyliği de yeni düşmana karşı birleşme kararı aldılar. Bu manada 1101 Haçlı Seferi Anadolu'da bir varlık mücadelesine dönüştü¹⁷. Zira Haçlılar 3 Haziran 1101'de İzmit'ten harekete geçtiğinde Anadolu'da bu yeni kafiye karşı Türk Birliği sağlanmış bulunuyordu.

II. Haçlı Seferi ve İzmit

II. Haçlı Seferi İzmit ve civarı için bir kez daha önemli bir süreç doğurdu. Bölgenin İstanbul- Anadolu geçiş hattında oluşu bu ikinci büyük kafilenin Anadolu'ya aktarılışında burayı yeniden gündeme getirdi. Ancak konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bahsi geçen seferden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Haziran 1147'de başlayan II. Haçlı Seferine katılan Almanlara Papa temsilcisi olarak Kardinal "Theodwin" refakat etmekteydi. *Almanlar Fransız Haçlı Sefercileri ile Konstantinopolis'te buluşmayı ummaktaydılar. Alman sefercilerine komuta eden III. Konrad daha önce Kudüs'e gitmişti ve bir önceki Birinci Haçlı Seferi hakkında çok iyi bilinçli bir komutandı. Bu seferinin daha iyi organize olarak geçeceğini planlamıştı. Ama birçok asker olmayan ve askerî disipline uymayı imkânsız bulan çiftini çubuğunu bırakan köylüler ve hizmetini bırakan uşak ve hizmetkârlardan oluşan aşağı sınıflardan erkek, kadın ve çocuk da bu seferde de onun Haçlı ordusuna katılmıştı. Bu ordunun bir kısmı gemilerle gitti ise de büyük bir kısım yürüyerek Tuna Nehri'ni takip etti. Styria Dükü III. Ottokar Avusturya Haçlılarıyla bu sefer ordusuna Viyana'da katıldı. Sonra Macaristan'a geçtiler. Macaristan Kralı II. Geza, III. Konrad'ın şahsi düşmanı olan Sicilya Kralı II. Rugerro'nun tarafını tutmakla beraber, Alman Haçlı ordusunun ülkesine hiç zarar vermeden ve hiç zarar görmeden geçip gitmesi için izin verdi.*

Bu Alman Haçlı ordusu Bizans topraklarına girdiği zaman 20.000 kişilik tehditçi bir ordu görüntüsü vermekteydi. Bizans İmparatoru I. Manuel bu büyük ordunun kendi ülkesine hücumu geçeceğinden korkmaktaydı. Onun için Birinci Haçlı Seferinden örnek ve ders alınarak Haçlıların güzergâhı üstünde çok ayrıntılı bir savunma organizasyonu yapıldı. Haçlı ordularının Balkanları merhale merhale geçmesi öngörülmüştü. Her merhaleye Bizans ordusu birlikleri yerleştirilmişti ve bu merhalelere Haçlıların iâşe ve yiyecek alması için pazarlar kurulmuştu. Eğer Haçlılar herhangi bir karışıklık çıkırlarsa, Bizans birliklerine derhal askerî müdahalede bulunmaları için emir verilmişti. Ayrıca merhaleler arasında hareket sırasında Haçlıların güçlü Bizans birlikleri tarafından refakat edilmesi ön görülmüştü. Bütün bunların planlaması, organize edilmesi ve refakatçi birlikler komutanlığı Bizanslı general Türk asıllı Proscouch (Porsuk?) tarafından yapıldı. Gerçekten de Alman Haçlı ordusu pek fazla sorun çıkarmadan Balkanları geçti. Ancak Philippopolis (Filibe şimdi Plovdiv) yakınlarında Haçlı ordusunun asker olmayan ve fakir olan elemanları ile şehir halkı arasında bir arbede çıktı. Adrianople Edirne'de ise Bizans Generali Proscouch ile Konrad'ın yeğeni (gelecekte Kutsal Roma Germen İmparatoru olacak) Friedrich arasında, bir yerel eşkıyanın bazı Alman Haçlı askerini öldürmesi üzerine, çok ciddi bir dalaşma oldu. Friedrich bu eşkıyayı sakladığı bahanesiyle Haçlıların yolu yakınlarda bulunan bir manastırı ateşe verip yaktı ve manastırın masum, suçsuz keşişlerinin hemen hepsinin

¹⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul, 1997, s. 63.

¹⁷ Demirkent, a.g.e., s. 65.

yanarak ölümüne neden oldu. Bunun üzerine karşılıklı çatışmalar çıkıp devam etti. Alman Haçlı ordusu Eylül'ün başında Konstantinopolis'in (şimdi İstanbul) çok yakınında (şimdiki Büyük Çekmece yakınlarındaki) kuru bir çayın kenarındaki bir merhale ordugâhında hiç beklenmedik bir afet yağmur bastırdı ve ortaya çıkan seller Alman Haçlıların büyük maddi ve insan zayıyatı vermesine neden oldu. Sonunda 10 Eylül'de Alman Haçlılar ordusu bitkin bir halde Konstantinopolis'e vardı ve Pera tarafında, surlar dışında bir ordugâha geçirildiler.

Bizans İmparatoru Manuel Konrad'dan Anadolu'ya geçişini Çanakkale üzerinden yapmasını istemiş olması ve III. Konrad'ın da bunu reddetmiş olması dolayısıyla Almanlarla Bizans İmparatorunun arası açıldı. Konrad Konstantinopolis'e eriştiğinde Manuel ondan diğer bir istekte bulundu. Konrad'dan, Yunanistan'daki şehirlere hücum edip onları talan eden Sicilya Kralı II. Rugerro'ya karşı kullanmak için, bazı Alman birliklerini geride bırakmasını istedi. Fakat Konrad II. Rugerro'ya olan düşmanlığına rağmen bu teklife razı olmadı. Almanlar biran evvel Anadolu'ya geçmeye karar verdiler.

Alman Haçlı ordusu Anadolu'ya geçirildikten sonra Konrad Fransızları beklemenin gereksiz olduğuna karar vererek ordusuyla Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti başkenti olan Konya üzerine yürüyüşe geçti. *Nicomedia (İzmit)'e geldiğinde Konrad bu yürüyüş için Alman Haçlı ordusunu iki gruba böldü. Birinci ana Haçlı ordusu grubuna Konrad'ın kendisi komuta edecekti. İkinci grup ise ordunun ağırlıkları; sivil Haçlı takipçisi hacı adayları ve onları korumak için yeterli sayıda askeri birlikler Konrad'ın yarım-kardeşi Freising Başpiskoposu Otto komutası altına verildi.*

Konrad'ın komuta ettiği birinci grup Birinci Haçlı Sefer'inde Haçlı ordusunun takip ettiği yolda yürüyüşe geçti. Alman Haçlı ordusunu Eskişehir yakınlarındaki Dorileon'da Selçuklu ordusu beklemekteydi. Fakat Birinci Haçlı Seferindeki Birinci Dorileon Muharebesi aksine İkinci Dorileon Muharebesi Alman Haçlılar aleyhinde cereyan edip gelişti. Selçuklu ordusu hafif süvari birlikleri önce Almanlara hücum edip, sonra kaçış taktikini yaparak Alman süvarilerini ana Haçlı ordusundan ayırmayı başardılar. Sonra Selçuk ordusu süvari desteğinden yoksun kalıp zayıflayan Haçlı ordusuna ve sonunda da Selçuk süvarilerini takip eden nispeten ufak Alman süvari birliğine ayrı ayrı hücumlarla her ikisine galebe çalıp bu Alman Haçlı ordusu grubunu kırdılar. Böylece 25 Ekim 1147'deki İkinci Dorileon Muharebesi birinci grup Alman Haçlı ordusunun çok büyük bir kısmı Selçuklular tarafından ortadan kaldırılması ile sonuçlandı. Konrad ordusunun elimine edilmeyen kalıntısıyla Konstantinopolis'e doğru çekilmeye başladı. Bu kalıntılar her gün devam eden Selçuklu hücumuna uğradılar ve bu hücumların birinde Konrad bile yaralandı. Konrad ordusunun kalıntıları ile Nicea (İznik)'te Anadolu'ya yeni geçmiş olan Fransız Haçlı ordusuyla karşılaştığı zaman Konrad'ın komuta ettiği Alman Haçlı ordusunun %90'ı telef olmuştu.

Haçlılar - Bizans - Selçuklu Mücadelesinde İzmit

Haçlı Seferleri sırasında Bizans Selçuklu mücadelesinin ortasında kalan İzmit'in kaderi Aleksios'un ölmeden önce düzenlediği son seferle bir kez daha değişti. Alexiad'da bu hadise vesilesi ile İzmit ve civarına dair mühim bilgiler verilir.

“Bu nedenlerle, söylenmiş bulunduğu üzere, İzmit'e geçti ve oraya varınca kendisini izleyen askerlerin tümünü, atlar ve yük hayvanları bol bol otlatabilsinler diye, komşu köylere dağıttı; çünkü Bithynia, çayırı bol bir bölgedir; ayrıca orada, duyacakları nesnelere kolayca getirebileceklerdi; [Aleksios], askerlerine, atlara ve yük hayvanlarına olabildiğince özen göstermeleri ve onlara çok iyi bakmaları gerektiğini söyledi; ava gitmek ya da gezinmek için onları kesinlikle kullanmamalı idiler; böyle yaparlarsa zamanı geldiğinde hayvanlar dinlemiş olurdu, binicilerini kolayca taşıyabilirdi ve düşmana saldırmak için onların işine yarardı.”¹⁸

18 Komnena, a.g.e., s. 484.

Aleksios 1186 sonbaharında bahsi geçen tüm tedbirleri alarak Alexiad'da bir gözlemevi olarak tanımlanan İzmit'e yerleşti. Hatta eşini de buraya getirtti. Ancak İmparatoriçe gelir gelmez kendisi ile alakalı olarak İstanbul'da yayılan dedikoduları anlattı ona. Aleksios bunun üzerine 21 Eylül 1186'da İzmit'ten Konya'ya doğru yola çıktı¹⁹.

* * *

Siyasal planda Haçlı Seferlerinin başlıca sonucu, Doğu'da ve Yunanistan'da Latin devletlerinin doğuşu oldu. Seferlerin sonuçlarından biri de Batı'nın Bizans, Arap sanat ve edebiyatını tanınmasına yardım eden, uygarlıklar arası ilişkilerin doğmasıydı. Batı kültürü Kilikya Hristiyanlarını derinden etkilerken Dominiken ve Fransisken misyonerler Asya ve Afrika halklarıyla, özellikle Moğol İmparatorluğu içinde ilişkiler kurdular. Öte yandan Haçlı seferleri, hacıların deniz yoluyla taşınması ve Batı kumaşlarının baharat, ipekli ve pamuklu kuşaklarla değiştirilmesi sayesinde kıyı kentlerinin ticaret etkinliklerini artırdı. Pisa, Cenova, Venedik, Asya kıyılarındaki kentlerde de özerk ticaret merkezleri kurdular. Haçlı seferleri ve Doğu Latin devletleri sayesinde Akdeniz'e egemen olan ve ticareti ele geçiren Avrupalılar, ekonomik açıdan büyük gelişme gösterdiler. Haçlı seferleri, bu seferler için gerekli parayı bulmak üzere senyörlerin haklarını para karşılığı satmalarına ve böylece kentlerin ön plana çıkmasına dolaylı bir şekilde yardımcı oldu. Akdeniz ticaretini Hristiyanlara kaptıran Müslümanlar giderek yoksullaştılar.²⁰ "Haçlı Seferleri sonucunda İslam medeniyetini tanıyan Avrupa'da ilim ve teknikte gelişmeler olup, merkezî otoritenin kuvvetlenmesi yanında, Müslümanlara karşı yüzyıllarca devam edecek askerî, siyasî, ekonomik ve kültürel politikaları da tespit edilip, aşama aşama uygulanmasına neden oldu."²¹

Tüm bunların yanında seferlerin en mühim sonucu yeni değerler doğurması idi. Şahıslar ve mevkiler bu seferlerin güzergâhında olup olmamak noktasında konumlarını belirlediler. İzmit bu açıdan bakıldığında hem şanslı hem de şanssız idi. Zira İstanbul Anadolu hattının en mühim karargâhı ve durağı idi. İki sefer bir de ara seferde bu hattın kullanılması yeteri kadar olmasa da şehir ve civarının tarihin bir ögesi olmasını sağladı. Bu sayede bugün şehrin Türk tarihindeki konumu yanında Haçlılar çağıının bir unsuru olmasının sağladığı değer, üzerinde durulması ve konuşulması gereken bir vakadır.

İzmit Haçlı Seferlerinde kadim yolların doğal bir güzergâhı olarak yer aldı. Kadim yol kültürü ve İpek yolu geleneği İzmit'i bu seferlerin ana güzergâhlarından biri haline getirdi. Ayrıca Anna Komnena'dan açıkça görüldüğü gibi aktüel bazda burası atların otlayabileceği askerin toplanıp ilerleyebileceği uygun bir lojistik alanıydı ve nihayet haberlerin ulaşması bakımından da önemli görülüyordu. İzmit ve Haçlı Seferleri sualini cevaplarırken kaynakların anlattıklarıyla şu anda konu bu bağlamda düşünülüp anlaşılabilir. Tarih var olanın havadisini hallerini düşünmekse İzmit'e dair bunlar söylenebilir. Anladıklarımıza yeni düşüncelerle ilaveler yapılması veya fikirlerimizin eleştirilmesi ise her zaman mümkündür.

19 Komnena, a.g.e., s. 486.

20 İbrahim Halil Er, *Cennet Doğuda Bir Yerdedir (Haçlı Seferlerinin Değişen Yüzü)*, Elips Kitap, Ankara, 2006, s. 285.

21 Er, *Cennet Doğuda*, s. 285.

KAYNAKLAR

- Anna Kommena, *Alexiad*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul, 1996.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri Tarihi*, İstanbul, 2007.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, İstanbul, 1997.
- Er, İbrahim Halil, Cennet Doğuda Bir Yerdedir (Haçlı Seferlerinin Değişen Yüzü), Elips Kitap, Ankara, 2006.
- Fulcherius, Carnotensis, *Kudüs Seferi*, (Ter. İlcan Bihter Barlas), İstanbul, 2009
- Kanat, Cüneyt, Devrim Burçak, Sorularla Haçlı Seferleri, Yeditepe Yay., İstanbul, 2013.
- Koca, Salim, *Türkiye Selçuklular Tarihi*, c. 2, Çorum, 2003.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara, 1986.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Basımevi, Ankara, 1998.